

INLEIDING

EEN VORSTELIJK GESLACHT

MIJN GROOTVADER VERTELDE me een verhaal:

“Toen ik ooit bij mijn oom op bezoek ging en hem vertelde wie mijn schoonvader was, uit welk geslacht hij kwam en hoe onze stamboom er verder uit zou zien, zei *der Feter* vol ontzag: “Jullie krijgen de voornaamste kinderen ter wereld.”

Ik deed mijn best om mijn verving te verbergen.

‘Wij zijn namelijk directe nakomelingen van de Ba'al Sjem Tov, de stichter van het chassidisme,’ legde *zeyde* uit, ‘en van de heiligste leiders uit de hele Joodse geschiedenis.’

Als *zeyde* Stein, mijn grootvader van vaderskant, het had over ‘*der Feter*’ hoorde ik altijd de trots en het respect in zijn stem. *Feter* betekent ‘oom’ in het Joods en de oom in kwestie was rabbijn Yakov Yosef Twersky, de opperrabbijn of ‘rebbe’ van de chassidische Skver-gemeenschap en een van de hoogste leiders van het chassidisch Jodendom sinds de Shoah. In zijn jeugd woonde *zeyde* zelfs een paar jaar bij de rebbe in huis zodat hij daar in de buurt naar de basisschool kon.

In grote lijnen kende ik dit verhaal al, dus ik was wel benieuwd waar *zeyde* naartoe wilde.

‘Oké, dus onze voorouders waren grote leiders en heiligen,’ vroeg ik. ‘Nou en? Wat heeft dat met ons te maken?’

‘Nou,’ antwoordde *zeyde* terwijl hij over zijn baard streek, ‘doordat zij zo heilig waren en zodoende dicht bij God stonden, en

daarmee bij de diepere lagen van het heilige, kregen hun kinderen, kleinkinderen en verdere nazaten vanzelf ook een verheven ziel.’

‘Zo klinken we net als een of ander Europees koningshuis uit de middeleeuwen, zeyde, toen iedereen nog geloofde dat God de vorst uitkoos. We zijn toch niet van koninklijken bloede?’ reageerde ik.

‘Ja, dat zijn we dus wel!’ onderbrak zeyde me. ‘Dat probeer ik je nu juist duidelijk te maken! Als afstammelingen van de heilige Ba'al Sjem Tov zijn we eigenlijk een soort prinsen!’

Ik rolde met mijn ogen en wierp zeyde een blik toe waaruit sprak: Ja, dag. Hij glimlachte.

‘Volgens onze geleerden zou de Ba'al Sjem Tov een van de grote aartsvaders zijn geweest als hij in Bijbelse tijden had geleefd. Hij zou een soort Mozes zijn geweest en dan hadden we hem nu in één adem genoemd met Abraham, Isaak en Jacob! Stel je eens voor hoe machtig hij zou zijn geweest! En stel je nu eens voor hoe voornaam zijn nazaten zijn.’

Met het verhaal over der Feter wilde hij benadrukken dat we van verschillende kanten een achtenswaardige stamboom hadden. Zeydes moeder en zijn oom, nazaten van de Ba'al Sjem Tov, waren niet onze enige roemrijke voorouders; ook zeydes schoonvader – de vader van mijn grootmoeder *bobe* Stein – stamde af van een voornaam Joods geslacht. Blijkbaar was mijn afkomst niet alleen heel ingewikkeld, maar ook heel indrukwekkend.

Het grootste deel van wat zeyde vertelde over onze vorstelijke afkomst geloofde ik maar half, maar ik was toen ook vijftien en trok alles wat me met betrekking tot het geloof werd verteld in twijfel. Bovendien vond ik het idee dat ik op de een of andere manier heiliger zou zijn dan anderen, en me dus eigenlijk ook heiliger diende te gedragen, niet bepaald aantrekkelijk.

Ik wist daarentegen ook dat het binnen de ultraorthodoxe gemeenschap van ruim een miljoen chassidische Joden gold als iets wezenlijks.

GEOGRAFISCH GEZIEN BEN ik geboren en getogen in New York. Cultureel gezien ben ik opgegroeid in het hart van een achttiende-eeuwse Oost-Europese enclave, de ultraorthodoxe chassidisch-Joodse gemeenschap in Williamsburg.

Ik heb mijn hele jeugd in New York gewoond, maar ik sprak vroeger geen Engels, ging nooit naar het museum of het theater en droeg geen spijkerbroeken. De populaire cultuur, of het nu ging om de televisie, de krant of het internet, werd buiten de deur gehouden; Britney Spears en de Beatles waren niet zomaar verboden, voor zover ik wist bestonden ze niet eens. Ik had nooit gehoord van *Friends* of *Seinfeld*, noch van allerlei belangrijke historische gebeurtenissen als Woodstock of de Stonewallrellen – dat waren onzedige onderwerpen, dus daaraan werden wij niet blootgesteld.

Nadat nazi-Duitsland Polen was binnengevallen werden de chassidim op grote schaal uitgemoord en slechts een paar duizend gezinnen wisten naar de Verenigde Staten te vluchten. Enkele chassidische rebbes vestigden zich in verschillende wijken van Brooklyn, een van de vijf stadsdistricten van New York, waar hun een zware taak wachtte: de chassidische gemeenschap van de grond af herbouwen. Ze trokken de stoute schoenen aan en trachtten het leven in de Oost-Europese sjetels te reproduceren.

Voor het eerst woonde de meerderheid van de chassidische Joden niet meer in landen waar Joden werden onderdrukt – niet in politiek opzicht, althans. Tot de Eerste Wereldoorlog was ongeveer de helft van de chassidische Joden gevestigd in het tsaardom Rusland, waar ze alleen in het beruchte, straatarme Vestigingsgebied mochten wonen, een maatregel waarmee Catherina de Grote hoopte de Joden permanent van de rest van de Russische bevolking te scheiden. Anderen woonden in Oostenrijk-Hongarije, waar ze meer vrijheid genoten, maar door de overheid nog steeds allerlei beperkingen kregen opgelegd. Na tweehonderd jaar vond de chassidische gemeenschap in New York voor het eerst in haar bestaan een leefomgeving waar de scheiding tussen Kerk

en Staat officieel was vastgelegd en waar de regering zich zelden bemoeide met religieuze groeperingen – althans wettelijk gezien. De Joden werden niet meer als verschoppelingen behandeld en vergaarden steeds meer invloed, aansluiting en aanhang binnen de Amerikaanse smeltkroes van culturen.

De ‘boze buitenwereld’ bleef echter gevaarlijk en de orthodoxe Joden bleken al gauw een minderheid binnen de overwegend seculiere Joods-Amerikaanse gemeenschap. Dus besloten de chassidim hun eigen cultuur verder in te dammen. In hun manier van leven – hun eetgewoonten, klederdracht en taalgebruik – bootsten ze niet alleen zoveel mogelijk hun vroegere Europese leven na, hieraan voegden ze ook allerlei nieuwe leefregels toe. De Hongaarse Joden uit de generatie van mijn grootouders spraken behalve Jiddisch ook vloeiend Hongaars, terwijl hun kinderen en kleinkinderen nauwelijks iets van het Engels meekregen. En hoewel het overgrote deel van de chassidische jongens in Europa gewoon werkte, meestal met niet-Joden samen, moesten ze in Amerika naar school tot ze trouwden, waarna de meeste zelfs nog een paar jaar bleven doorleren. Binnen de gemeenschap werd ook een intern marktsysteem gevormd, met eigen winkels, merken, scholen, liefdadigheidsinstellingen en andere instanties die nodig waren om onafhankelijk en homogeen te kunnen leven met zo min mogelijk invloeden van buitenaf.

In dit afgezonderde rijk leefde mijn familie als vorsten. Mijn beide ouders kwamen voort uit een rabbijnendynastie – de koningshuizen van het chassidisme, die al tweehonderd jaar de scepter zwaaien over de hele chassidisch-Joodse gemeenschap. Mijn vader behoort tot de tiende generatie nazaten van de Ba'al Sjem Tov, grondlegger van de hele beweging – vergelijkbaar met een mormoon die afstamt van Joseph Smith, de stichter en leider van het mormonisme.

Ik was het eerste ‘jongetje’ dat mijn ouders kregen, na vijf oudere zussen. Zolang ik me kan herinneren kreeg ik te horen dat mijn vader wanhopig had gewacht op een zoon, iemand die zijn

toekomstige synagoge kon overnemen (overigens was ik bij de opening van die synagoge uiteindelijk niet welkom). Ik had zijn dromen bijna waargemaakt. Ik wijdde me volledig aan het geloof en daarmee aan onze familiegeschiedenis, de chassidische leer en traditionele gebruiken. Ik ontpopte me tot groot pleitbezorger van onze vorstelijke afkomst.

Toch was mijn vroomheid deels overcompensatie voor wat ik destijds bestempelde als een 'kwade gedachte', die desondanks mijn psyche overheerste: Ik ben een meisje.

Ik kan me niet herinneren dat er een dag voorbijging waarop ik me aan dit feit kon onttrekken, al deed ik mijn uiterste best. Aangezien ik opgroeide in een gemeenschap die zo afgeschermd leeft dat lhbt'ers niet worden bestreden of gehaat, maar doodleuk worden genegeerd, had ik geen flauw benul dat er meer mensen bestonden zoals ik.

Zonder toegang tot het internet of het Engels kon ik niet benoemen wat ik voelde.

ALS IK DENK aan de Ba'al Sjem Tov schiet me altijd één specifiek verhaal te binnen dat ik als kind heel vaak te horen kreeg.

In een klein huis aan de rand van het dorpje Okopy in het toenmalige koninkrijk Polen (tegenwoordig Oekraïne) nam de oude rebbe Eliëzer afscheid van zijn enige zoon, die hij pas op late leeftijd had gekregen. Volgens de chassidische overlevering was rebbe Eliëzer honderd jaar toen het kind geboren werd, net als de Bijbelse Abraham toen zijn zoon Isaak ter wereld kwam. Eliëzer noemde zijn enig kind Yisroel en zijn Jiddische koosnaampje werd Srulik'l. Zijn vrouw overleed toen Srulik'l nog een zuigeling was, en rebbe Eliëzer zou niet veel langer leven. Srulik'l werd dus al op zijn vijfde wees.

'Srulik'l,' zei de oude rebbe Eliëzer op zijn sterfbed tegen zijn zoon, 'vrees in het leven alleen de Almachtige. Houd vanuit het diepst van je hart van elke Jood, wie hij ook is.'

Die oproep tot onvoorwaardelijke liefde voor iedereen, zonder

onderscheid, bleef Srulik'l zijn leven lang bij en werd een van de grondbeginselen van zijn leer. Er doen talloze verhalen de ronde over Srulik'l als kind die veel gelijkenissen vertonen met de roemruchte verhalen die andere religieuze groeperingen vertellen over hún heilige stichter. Zo zijn er verhalen waarin hij door de bergen dwaalt en voor hij er erg in heeft over de wolken loopt. Er wordt alom beweerd dat de Bijbelse profeet Ahia uit Silo zijn leermeester was – niet in zijn dromen, maar bij vol bewustzijn. Er bestaat zelfs een authentieke brief van de Ba'al Sjem Tov zelf waarin hij daar iets over schrijft.

Het is moeilijk te zeggen welke verhalen (volledig of gedeeltelijk) waar zijn en welke door honderden jaren overlevering steeds verder zijn verheerlijkt.

Eén detail uit zijn leven is ontegenzeggelijk waargebeurd. Kort nadat Srulik'l volwassen was geworden stichtte hij een beweging die het Jodendom voorgoed zou veranderen. Rabbijn Yisroel Ben Eliëzer, de Ba'al Sjem Tov, oftewel 'Meester van de Goede Naam', wordt door velen aanbeden, ook buiten de orthodoxe gemeenschap. Zelfs de twintigste-eeuwse Joodse filosoof Martin Buber stelde: 'In de chassidische leer wordt de wedergeboorte van het Jodendom aangekondigd. Zonder bepaalde eigenschappen van het chassidisme is dit echter ondenkbaar.'

Hoewel de Ba'al Sjem Tov slechts een relatief intiem groepje leerlingen en volgelingen had, hooguit een paar honderd op het hoogtepunt, verspreidden zijn leerlingen zijn liefdevolle, spirituele boodschap: ieder mens is waardevol, ongeacht zijn rijkdom of sociale positie. Met veel vreugde en gezang werd deze populistische gedachte uitgezaaid over heel Oost- en Midden-Europa, tot in het Ottomaanse Palestina en Jeruzalem. Nog geen honderd jaar later, halverwege de negentiende eeuw, was het overgrote deel van de – miljoenen – religieuze Joden in Polen en Oekraïne chassidisch, in ieder geval in naam.

Nadat de Ba'al Sjem Tov in 1760 overleed werd het leiderschap opgesplitst en kwam de macht langzaam maar zeker steeds meer

in handen van bepaalde rebbes – de hoge leiders van het chassidisme – en hun families, die uitgroeiden tot dynastieën. Van toen af aan ging het leidersambt over van vader op zoon. Deze dynastieën bestaan voor een groot deel nog en zijn gezamenlijk goed voor een aanhang van honderdduizenden chassidische Joden.

De heerschappij moest zoveel mogelijk in de familie blijven, dus binnen chassidische dynastieën werden de nodige neef-nichthuwelijken gesloten. De kinderen van de Ba'al Sjem Tov trouwden met leden van verschillende dynastieën, en het wordt al generaties lang als een groot voorrecht beschouwd als je mag trouwen met een nazaat van de Ba'al Sjem Tov.

De Ba'al Sjem Tov had maar één zoon, rabbijn Tzvi Chassid van Pinsk, en via hem volgde een lange lijn aan nakomelingen die zijn nalatenschap konden voortzetten:

Rabbijn Tzvi Chassid van Pinsk kreeg een zoon, rabbijn Aaron.

Rabbijn Aaron kreeg ook een zoon, rebbe Hirsch van de Skver.

Skver-rebbe Hirsch kreeg een dochter, Sima, die trouwde met rabbijn Ithzak Twersky, een telg uit de Twersky-dynastie en tevens oprichter van de chassidische Skver-gemeenschap.

De zoon van Sima en rabbijn Twersky, Skver-rebbe Duvid, kreeg een zoon, rebbe Shlomo.

Rebbe Shlomo kreeg op zijn beurt ook weer een zoon, rebbe Eluzer, die ontsnapte aan de bolsjewieken en zich vestigde in Fälticeni, een industriestadje in de historische regio Moldova in het noordoosten van Roemenië.

De oudste dochter van rebbe Eluzer, Sarah, was mijn overgrootmoeder. Zij was als enige van mijn overgrootouders nog in leven toen ik geboren werd en ik heb nog levendige herinneringen aan haar.

Sarahs oudste zoon is mijn grootvader, zeyde Stein, die in de winter van 1941 werd geboren in Fälticeni.

In 1965 kregen zeyde en mijn grootmoeder mijn vader.

Dus zeydes verhalen over vooraanstaande chassidische dynastieën hadden wel degelijk met mij te maken en door hem werd

ik me ervan bewust hoe veelomvattend mijn stamboom is: met bijna alle huidige chassidische leiders heb ik wel één of meer voorouders gemeen.

IN HET NAJAAR van 1982, toen mijn vader zeventien was, stelde een huwelijksmakelaar een bruid uit Williamsburg voor, Chaya Sheindel Meisels genaamd. Het was een veelbelovend huwelijk. Beide partijen kwamen uit een rabbijnenfamilie en ze hadden hetzelfde doel voor ogen: een groot, vroom rabbijngezin stichten met kinderen die stuk voor stuk vroom het chassidisch-Joodse pad zouden bewandelen.

Na een enkele ontmoeting waren mijn ouders verloofd. De bruiloft werd gepland voor negen maanden later, in december 1983.

‘Iedereen had het erover,’ vertelde mijn vader toen ik klein was. ‘Alle grote rabbijnen van die tijd waren erbij!’

En zo begon een nieuw gezin. Een vorstelijk chassidisch gezin dat nieuwe rabbijnen, leraren en leidersfiguren voor de chassidische gemeenschap zou voortbrengen.

En mij.

Vanaf mijn geboorte werd ik voorbereid op een leven volgens de chassidische traditie. Na mijn geboorte werd eerst mijn *bries miele* of besnijdenis gevierd, en op mijn derde verjaardag had ik mijn *upsjerin*, het feestelijke moment waarop mijn haar voor het eerst werd geknipt – waarmee ik ook voor het eerst herkenbaar werd als jongetje. Mijn bar mitswa, het moment waarop ik officieel volwassen werd, vond plaats toen ik dertien was en op mijn achttiende verloofde ik me met een jonge bruid. Ik trouwde, rondde mijn opleiding tot rabbijn af en ontving na pittige mondelinge overhoringen het eerste deel van mijn rabbijndiploma.

In januari 2012, toen ik twintig was, werd mijn zoon geboren. Zodra ik zelf een kind had ging ik met andere ogen kijken naar de genderrollen die we kinderen al vóór hun geboorte opleggen, zeker binnen de chassidische gemeenschap, waardoor ik het nog moeilijker vond met mijn eigen identiteit in het reine te komen.

Ik ging steeds dieper graven in mijn gender en geloof en zette bij beide grote vraagtekens – eigenlijk bij alles wat ik in mijn jeugd had geleerd.

Het werd steeds moeilijker voor me om niet uit de gemeenschap te stappen, niet van mijn geloof te vallen en als man door het leven te blijven gaan. Mijn persoonlijke onderzoek heeft (tot nu toe) uitgewezen dat segregatie naar sekse in de Verenigde Staten nergens zo sterk is als binnen de chassidische gemeenschap, waar genderrollen diep in het leven van alledag zijn ingebakken. Op een gegeven moment móést ik dat leven wel achter me laten, ook al werd het afwijzen van het chassidisme, laat staan van de gender die me was toebedeeld, gezien als een zonde.

Mijn verhaal draait om twee transities die sterk met elkaar verweven zijn: hoe ik me ontworstelde aan een ultraorthodox geloof en hoe ik uit de kast kwam als trans vrouw. Als je verhalen hoort of leest van mensen die ook een van beide ontwikkelingen hebben doorgemaakt, valt op dat daarin eigenlijk altijd bredere maatschappelijke problemen doorklinken, zoals openlijk zwart-witdenken, een gebrek aan nuance of al te sterke romantiëring van een mysterieuze religieuze stroming. Er zijn diverse boeken geschreven over de chassidische gemeenschap, zowel door mensen die erin zijn opgegroeid en eruit zijn gestapt als door buitenstaanders, en meestal wordt de chassidische manier van leven ofwel opgehemeld, of verketterd. In de ervaringen van transgender personen kom je vaak vergelijkbare patronen tegen: het verhaal draait bijna alleen maar om seksualiteit, trans zijn wordt weggezet als een geestesziekte, of het transitieproces wordt geïdealiseerd, waarbij vooral de nadruk ligt op de slachtofferrol – al begint daarin gelukkig verandering te komen.

Voor zover ik weet bestaan er geen andere memoires waarin beide ervaringen samenkomen. Ik hoop je in dit boek mee te nemen in al het moois uit mijn kindertijd – hoe veilig, geliefd en saamhorig je je kunt voelen in een extreem religieuze of zelfs subculturele gemeenschap – tegenover het trauma van je niet

thuis voelen in je eigen lichaam en sekse binnen een samenleving waarin seksesegregatie alom tegenwoordig is. Juist door mijn bijzondere jeugd heb ik mezelf gevonden.

Dit verhaal gaat over mij persoonlijk, maar het reikt ook verder. Het gaat over uithuwelijkingspraktijken in New York, over een gezin met dertien kinderen en meer dan dertig tantes en ooms, over een stamboom met takken die bijna net zulke bizarre kronkels hebben als Europese koningshuizen in de middeleeuwen. Het laat zien dat er in het hart van een van de meest progressieve steden ter wereld een gemeenschap bestaat waar seksesegregatie nog altijd een kernwaarde vormt.

Bovenal is het gewoon een verhaal over een meisje dat volwassen wordt.

Ik hoop je op deze bladzijden een portret te schetsen waarin ieder mens zich kan herkennen: de kwetsbare momenten, de grootse overwinningen, de frustraties en de openbaringen, een oude identiteit die je achter je laat en een nieuwe waar je in groeit. Zonder verdere bijbedoelingen vertel ik je gewoon mijn verhaal.